

LIBRIS

We know

PAUL AUSTER s-a născut în 1947 în Newark, New Jersey. A absolvit Universitatea Columbia, iar între 1970 și 1974 a locuit la Paris, începându-și cariera ca traducător din limba franceză. Reîntors în SUA, a publicat mai multe volume de poezie. Debutul în proză a avut loc în 1985 cu *Orașul de sticlă*, urmat în 1986 de *Fantome* și *Camera încuiată*. În 1987 a reunit cele trei romane în *Trilogia New York-ului* (Art, 2015), devenită rapid bestseller. *Leviathan*, *Invizibil*, *Un om în întuneric*, *Tombuctu* (Art, 2016), *4321* (Art, 2018), *Cartea iluziilor* (Art, 2019) sunt romanele care l-au impus ca scriitor complex, cu un stil literar în care se regăsesc elemente de postmodernism, roman *noir* și *crime fiction*. Auster s-a stins din viață la New York, pe 30 aprilie 2024.

PAUL AUSTER

INVENTAREA SINGURĂȚII

Traducere din limba engleză și note
de Bogdan-Alexandru Stănescu

EDITURA
ART

LBRIS

We know
books

Cuprins

Portretul unui om invizibil	5
Cartea memoriei	97

Într-o bună zi, acolo e viață. Un bărbat, de exemplu, în cea mai bună stare de sănătate, fără nicio boală în trecut. Totul este așa cum a mai fost, așa cum va fi mereu. Trece de la o zi la alta, își vede de treaba lui, visând doar la viața ce i se așterne înaintea. Și apoi, brusc, se întâmplă ca acolo să fie moarte. Unui bărbat îi scapă un ușor oftat, se prăbușește în scaunul lui și iată moartea. Bruschețea ei nu lasă loc gândirii, nu oferă minții nicio șansă de a căuta un cuvânt care ar putea s-o aline. Nu ne rămâne nimic altceva decât moartea, realitatea ireductibilă a propriei noastre mortalități. Putem accepta cu resemnare moartea survenită după o boală îndelungată. Chiar și moartea accidentală o putem pune în cărucia destinului. Dar ca un om să moară fără nicio cauză evidentă, ca un om să moară pur și simplu pentru că e om, asta ne poartă atât de aproape de frontiera invizibilă dintre viață și moarte, încât nu mai știm de care parte ne aflăm. Viața devine moarte și e ca și cum această moarte ar fi deținut viața aceasta de la bun început. Moarte fără avertisment. Ceea ce înseamnă a spune: viața se oprește. Și se poate opri în orice clipă.

Am primit vestea despre moartea tatei cu trei săptămâni în urmă. Era duminică dimineața, iar eu mă aflam în bucătărie, pregătindu-i micul-dejun băiețelului meu, Daniel. La etaj, soția mea era încă în pat, culcușită sub pături, bucurându-se de luxul câtorva ore de somn în plus. Iarna la țară: o lume a tăcerii, fum de lemn ars, albul zăpezii. Minteă îmi era plină de gânduri despre textul la care scrisesem cu o seară înainte și anticipam cu plăcere după-amiaza, când aveam să pot să mă întorc la lucru. Atunci a sunat telefonul. Am știut pe loc că e vorba de o nenorocire. Nimeni nu sună la ora opt, într-o dimineață de duminică decât dacă are de dat vești ce nu suferă amânare. Iar veștile care nu suferă amânare sunt întotdeauna vești proaste.

Nu am putut apela la niciun gând care să înnobileze situația.

Chiar înainte de a ne face bagajele ca să ne pornim la drumul de trei ore cu mașina până în New Jersey, am știut că va trebui să scriu despre tata. Nu aveam niciun plan, nu aveam nicio idee exactă despre ce însemna acest lucru. Nu-mi pot aminti nici măcar dacă am luat o hotărâre în privința asta. Era pur și simplu acolo, o certitudine, o obligație ce a început să mi se impună din clipa primirii veștilor. Am gândit: tata nu mai e. Dacă nu mă mișc repede, întreaga lui viață o să dispară odată cu el.

Privind în urmă acum, chiar și de la o distanță atât de scurtă precum trei săptămâni, găsesc că această reacție e destul de stranie. Îmi imaginasem mereu că moartea mă va

împietri, că durerea mă va imobiliza. Dar acum, că s-a întâmplat, nu am vărsat nicio lacrimă, nu am simțit că lumea s-ar fi prăbușit în jurul meu. În mod straniu, eram remarcabil de pregătit să-i accept moartea, în ciuda caracterului ei neașteptat. Ceea ce mă tulbura era altceva, ceva fără legătură cu moartea sau cu reacția mea în fața ei: revelația faptului că tata nu lăsase nicio urmă.

Nu avea soție, nici o familie care să depindă de el, pe nimeni a cărui viață să fie schimbată de absența lui. Un mic șoc, probabil, pentru prietenii lui împrăștiați prin lume, înnegurați atât la gândul morții aceleia capricioase, cât și de pierderea prietenului lor, urmat de o scurtă perioadă de doliu, apoi nimic. În cele din urmă, avea să fie ca și cum nu ar fi trăit deloc.

Chiar și înainte de moarte fusese absent și, cu mult înaintea ei, cei mai apropiați lui învățaseră să-i accepte absența, s-o trateze ca pe o calitate fundamentală a ființei lui. Acum, că nu mai era, nu avea să-i fie greu lumii să absoarbă realitatea dispariției lui definitive. Natura vieții pe care o dusesese pregătise lumea pentru moartea lui – fusese un fel de moarte cu anticipare – și dacă, ori când avea să fie trezit în memorie, amintirea urma să fie vagă, nimic mai mult.

Lipsit de pasiune, fie pentru un obiect, fie pentru o persoană ori o idee, incapabil sau nedorind să se dezvăluie sub nicio condiție, reușise să se mențină la distanță față de viață, să evite imersiunea în miezul lucrurilor. Mânca, mergea la muncă, avea prieteni, juca tenis și totuși, în ciuda acestor lucruri, el nu era acolo. În sensul cel mai profund, mai inalterabil al cuvintelor, era un om invizibil. Invizibil pentru ceilalți și, cel mai probabil, invizibil și pentru sine însuși. Dacă, atâta timp cât a trăit, l-am tot căutat, am tot

încercat să găsească tatăl care nu era acolo, acum că a murit, încă simt că trebuie să continui să-l caut. Moartea nu a schimbat nimic. Unica diferență e că nu mai am timp.

Vreme de cincisprezece ani trăise singur. Cu îndârjire, impenetrabil, parcă imun în fața lumii. Nu părea să fie un om care ocupă spațiu, ci mai curând un bloc de spațiu de nepătruns, cu forma unui om. Lumea ricoșa din el, se spargea la contactul cu el, câteodată se lipea de el – dar niciodată nu trecea dincolo. Timp de cincisprezece ani a bântuit o casă enormă, singur cuc, și în casa aia a murit.

Pentru o scurtă perioadă, trăiserăm acolo ca familie – tata, mama, sora mea și cu mine. După ce au divorțat părinții mei, ne-am dispersat cu toții: mama a început o nouă viață, eu am plecat la facultate, iar sora mea a stat cu mama până când a plecat și ea la studii. Numai tata a rămas. Din cauza unei clauze din actele de divorț, care stipula că mama încă deține o parte din casă și că urma să primească jumătate din sumă în cazul vânzării (ceea ce l-a făcut pe tata să fie reticent la vânzare), sau din cauza refuzului secret de a-și schimba viața (pentru a nu arăta lumii că divorțul îl afectase în mod incontrollabil), ori pur și simplu din inerție, o letargie emoțională ce-l împiedica să întreprindă orice acțiune, el a rămas acolo în continuare, să trăiască singur într-o casă ce ar fi putut adăposti șase sau șapte persoane.

Era un loc impresionant: veche, solidă, construită în stil Tudor, cu geamuri cu armătură de plumb, acoperiș din ardezie și camere de proporții regale. Achiziționarea ei constituise un pas important pentru ai mei, semn al unei bunăstări în creștere. Se afla în cel mai bun cartier din

oraș și, chiar dacă nu era un loc plăcut în care să-ți duci viața (mai ales pentru copii), prestigiul punea în umbră faptul că era un loc mort. Dat fiind că avea să ajungă să-și petreacă restul vieții în acea casă, ironia face că la început tata s-a opus mutării acolo. S-a plâns în legătură cu prețul (o temă constantă) și, când într-un final a cedat, a făcut-o cu o proastă dispoziție plină de ranchiună. Chiar și așa, a plătit cu bani gheață. Totul deodată. Fără ipotecă, fără rate. Anul era 1959, iar afacerile-i mergeau bine.

Întotdeauna un om al obișnuinței, pleca la lucru dimineața devreme, muncea din greu toată ziua și apoi, când se întorcea casă (în zilele când nu muncea până târziu), trăgea un pui de somn până la cină. Odată, în timpul primei noastre săptămâni în casa cea nouă, înainte să ne fi mutat cum trebuie, a făcut o greșală ciudată. În loc să conducă spre noua casă după lucru, a mers ață la cea veche, așa cum făcuse ani întregi, a parcat pe aleea din față, a intrat în casă pe ușa din spate, a urcat la etaj, a intrat în dormitor, s-a întins în pat și s-a culcat. A dormit cam o oră. Inutil de spus că, atunci când noua stăpână a casei s-a întors, nu mică i-a fost surpriza să găsească un bărbat străin dormind în patul ei. Dar, spre deosebire de fata cu bucle aurii din povestea cu cei trei ursuleți, tata n-a sărit ca ars și n-a luat-o la goană. Confuzia a fost în cele din urmă lămurită și toată lumea s-a distrat copios. Chiar și azi, povestea încă mă face să râd. Cu toate acestea, nu mă pot abține s-o văd ca pe o poveste înduioșătoare. Una e ca un om să conducă din greșală spre vechea lui casă, dar alta e, cred, să nu observe că totul s-a schimbat înăuntru. Chiar și mintea cea mai obosită și mai zăpăcită are un ungher al reacțiilor brute, animale și îi poate oferi trupului o idee despre locul unde se

află. Trebuie să fii aproape inconștient să nu observi, sau măcar să nu simți că locul nu mai arată la fel. „Obișnuința”, după cum spune unul dintre personajele lui Beckett, „este o mare surdină”. Și dacă mintea nu poate reacționa în fața evidenței de natură fizică, ce va face ea când va fi confruntată cu evidența de natură emoțională?

De-a lungul acelor ultimi cincisprezece ani nu a schimbat aproape nimic în casă. Nu a adăugat nicio piesă de mobilier, nici nu a înlăturat vreuna. Pereții au fost lăsați cu aceeași nuanță, nu au fost schimbate nici oalele, nici tigăile, nici măcar rochiile mamei nu au fost aruncate, ci depozitate într-un dulap din pod. Chiar dimensiunile casei erau cele ce-l scuteau de a lua decizii în privința lucrurilor din ea. Nu era vorba de faptul că s-ar fi agățat de trecut, că ar fi încercat să conserve casa ca pe un muzeu. Din contră, părea să nu fie conștient de ceea ce face. Era călăuzit de neglijență, nu de memorie, și chiar dacă a continuat să trăiască acolo toți anii aceia, a trăit cum ar fi făcut-o un străin. Pe măsură ce treceau anii, petrecea din ce în ce mai puțin timp acolo. Își lua aproape toate mesele la restaurant, își stabilea agenda socială astfel încât să fie ocupat în fiecare seară și folosea casa drept ceva puțin mai mult decât un loc în care să doarmă. Odată, în urmă cu câțiva ani, i-am spus din întâmplare câți bani câștigasem în cursul anului precedent din scris și tradus (o sumă jalnică, indiferent de standardele utilizate, dar mai mult decât câștigasem vreodată până atunci), iar reacția lui amuzată a fost că el cheltuie mai mult de-atât doar pe mesele din oraș. Ideea e: viața lui nu se desfășura în jurul locului unde trăia. Casa lui era

doar unul dintre numeroasele puncte de oprire ale unei existențe pline de zbugium, neancorate, iar această lipsă a unui centru avea efectul de a-l transforma într-un perpetuu străin, turist în propria viață. Nu aveai niciodată senzația că-l poți localiza.

Totuși, casa îmi pare a fi importantă, fie și doar în relație cu faptul că a fost neglijată – lucru simptomatic pentru o stare de spirit ce, de altfel inaccesibilă, se manifesta prin intermediul imaginilor concrete ale comportamentului inconștient. Casa a devenit o metaforă a vieții tatălui meu, reprezentarea exactă și fidelă a lumii lui interioare. Pentru că, deși ținea casa în ordine și o păstra mai mult sau mai puțin așa cum fusese, aceasta a trecut printr-un proces treptat și ineluctabil de dezintegrare. Era ordonat, puneu mereu lucrurile la locul lor, dar nu se îngrijea de ele, nu făcea curat nicăieri. Mobila, cu precădere în camerele în care intra rar, era plină de praf, pânze de păianjen, semne ale neglijenței totale; plita de gătit era atât de încrustată cu mâncare arsă, încât devenise de nefolosit; în dulapul de bucătărie, câteodată zăcând cu anii pe rafturi: pachete de făină pline cu găngăanii, biscuiți vechi, pungi cu zahăr care se transformaseră în blocuri compacte, sticle cu sirop care nu mai puteau fi desfăcute. Atunci când își pregătea singur masa, spăla imediat, cu îndârjire, vasele – dar doar le clătea, fără să folosească detergent, așa că toate ceștile, toate farfuriorele, toate farfuriile erau îmbrăcate-ntr-o pojghiță de grăsime negricioasă. Prin restul casei: transperantele, pe care le ținea tot timpul coborâte, erau atât de jerpelitate, încât la prima smucitură s-ar fi destrămat. Țevile aveau scurgeri și pătau mobila, centrala nu dădea niciodată destulă căldură, dușul era stricat. Casa a devenit un loc ponosit, te

simțeau deprimat doar ce intrați în ea. Te simțeau de parcă ai fi pășit în casa unui orb.

Prietenii și familia, intuind demența felului în care trăia el în acea casă, l-au tot îndemnat s-o vândă și să se mute altundeva. Dar a reușit mereu să-i îndepărteze cu afirmații neutre de genul „Mă simt bine aici” sau „Casa asta e numai bună pentru mine”. La sfârșit însă, s-a hotărât să se mute. Chiar la sfârșit. În timpul ultimei conversații telefonice pe care am purtat-o, cu zece zile înainte să moară, mi-a spus că vânduse casa și că vânzarea intra în vigoare începând cu data de 1 februarie, în vreo trei săptămâni. Voia să știe dacă am nevoie de ceva din casă și am căzut de acord să merg în vizită cu soția mea și cu Daniel cu ocazia primei zile libere ce se va ivi. A murit înainte să apucăm să mergem.

Nu există nimic mai oribil, mi-am dat seama, decât să ai de-a face cu obiectele unui om mort. Lucrurile sunt inerte: ele au un înțeles doar în funcție de viața ce le utilizează. Când acea viață ia sfârșit, lucrurile se schimbă, deși rămân aceleași. Sunt acolo și totuși nu sunt: strigoi palpabili, condamnați să trăiască într-o lume căreia nu-i mai aparțin. Ce poți, de exemplu, să faci cu un dulap plin de haine ce așteaptă cuminiți să fie purtate din nou de către un om care nu va mai veni să deschidă ușa acelui dulap? Sau cu pachetul stingher de prezervative aruncat prin sertarele doldora cu chiloți și ciorapi? Sau cu un aparat electric de ras ce stă în baie, încă înfundat cu perii ultimului bărbierit? Sau cu cele douăsprezece tuburi goale de vopsea de păr ascunse într-o valiză goală? – toate dezvăluie dintr-odată lucruri pe care nu vrei să le vezi, nici nu vrei să le știi. Există

o tristețe în relația cu ele, dar și un soi de groază. În sine, lucrurile nu înseamnă nimic, ca și cum ar fi ustensilele de gătit ale unei civilizații dispărute. Și totuși, ele ne spun ceva, așa cum stau acolo, nu în calitate de obiecte, ci de rămășițe ale gândirii, ale conștiinței, de embleme ale singurătății în care un om ajunge să ia decizii legate de propria ființă: dacă să-și vopsească părul, dacă să poarte o cămașă sau alta, dacă să trăiască, dacă să moară. Și inutilitatea tuturor acestora odată ce intervine moartea.

De fiecare dată când deschideam un sertar sau îmi băgam nasul într-un dulap, mă simțeam ca un intrus, un spărgător de case ce jefuiește locurile secrete din mintea unui om. Mă tot așteptam să apară tata, să mă privească lung, nevenindu-i să creadă, și să mă întrebe ce dracu' fac acolo. Nu-mi părea corect ca el să nu poată protesta. Nu aveam niciun drept să-i invadez intimitatea.

Un număr de telefon scrijelit în grabă pe spatele unei cărți de vizită pe care scria: H. Limeburg – Coșuri de gunoi de toate felurile. Fotografii din timpul lunii de miere petrecute de părinții mei la cascada Niagara, în 1946: mama e cocoțată, și pare agitată, pe greabănul unui taur, pentru o fotografie dintr-acelea amuzante care nu sunt niciodată amuzante, și senzația bruscă a faptului că lumea a fost întotdeauna ireală, chiar și în preistorie. Un sertar plin de ciocane, cuie și mai bine de douăzeci de șurubelnițe. Un fișet plin până la refuz cu cecuri anulate în 1953 și cu felicitările pe care le-am primit de ziua mea, când am împlinit șase ani. Și apoi, îngropată pe fundul unui sertar din baie: periuța de dinți cu monogramă care i-a aparținut odinioară mamei și care n-a mai fost atinsă ori privită timp de cincisprezece ani.